

ИСКОПАВАЊА У СТОБИ.

Почетком јуна месеца 1924. год. Народни Музеј у Београду први пут је отпочео археолошка ископавања у Јужној Србији. Руководио их је потписани. Захваљујући управнику Нар. Музеја г. Др. Влад. Р. Петковићу стављена је већа сума новца на расположење за овај рад. Ископавања су предузета на месту *Стоби*, на ушћу Црне Реке, античког Еригона, у Вардар, 5 км. јужно од железничке станице Градско, где су за време рата немачке трупе откриле остатке од три ранохришћанске базилике¹ (Слика 1.).

Литерарне вести које имамо из старог века о Стобима, сразмерно су доста скромне. Први пут се спомиње варош код Ливија² године 197 пре Христа које је године Филип V. Македонски код Стобиа победио Дарданце. Сазнајемо даље из ове вести, да су Стоби онда припадали покрајни Пеонији. Ливије означава на другом месту³ да је варош још године 183. била *urbs vetus*. Знамо да је она била 167. г. главно стовариште соли за Дарданце и за трећу македонску провинцију⁴. У главноме остаје нам историја Стобиа у римско време у многоме нејасна. Стоби су по *CIL III 8203*⁵ припадали у *tribus Aemilia*. Под Елагабалом она је постала вероватно *colonia*. Да она није била незнатна, то нам доказује факат, што су Стоби доцније постали престоница провинције *Macedonia II. Salutaris*⁶. Њихов положај био је, истина, веома удобен за трговачки промет. Кроз вардарску долину ишао је пут *Naissus-Scupis Thessalonica* а са истока из Сердике преко *Ceramiæ* ка *Via Egnatia*, до које је допирао код *Heraclea Lyncestis*⁷. Стоби су добили у римско доба и право ковања бакарног локалног новца⁸. Најстарији тамо ковани новац потиче из времена цара Веспасијана и Тита. Ковао се до Елагабала. На свима су Стоби назначени као *MVNICIPIVM STOBIVSIVM*. Најчешћа новчана слика је Ника или Зевс на престолу. Најинтересантнија је пак она на једном новцу Гете⁹. Реверс показује алегорију положаја града Стоби. Град је представљен као Амазонка, с обе стране по једна нимфа, које држе по једну урну. Једна нимфа представља Еригон (Црна Река), а друга Аксијус (Вардар), реке међу којима Стоби леже.

Хришћанство је рано примљено у Стобима, јер имамо Стобског епископа Будијус-а на никејском концилу 325 год.¹⁰. На V. васељенском концилу у Цариграду 553 г. који је расправљао о спору о три главе, био је стобски епископ Фокас заступник епископа Бенената из *Justiniana Prima*, који је, изгледа, имао изванредан примат над Стобима¹¹.

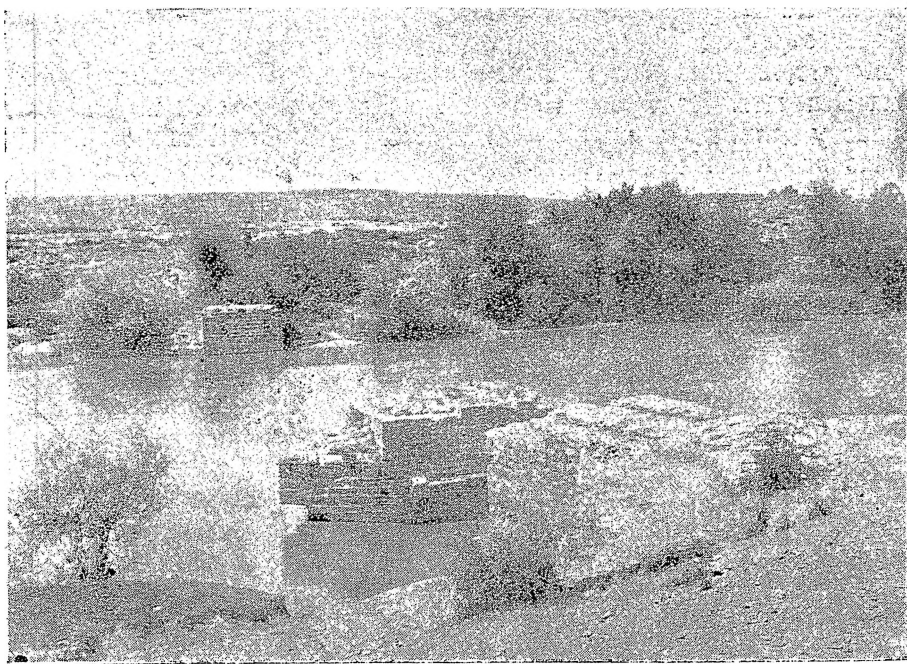
Али овим смо се већ удалили од једног догађаја који је био од великог значаја за историју Стобиа. То је пљачкање Стобиа 479 г. од стране Теодориха вође источних Гота. У борбама за византијски престо између цара Зена и његовог противника Василиска учествовале су две групе источних Гота, једна под вођством Теодориха Страбона, друга под вођством Амалца Теодориха, који је доцније као краљ Гота (*rex Gothorum*) у историји добио надимак

Велики. Кад је Зено, који је морао бежати за кратко време, опет дошао на престо, хтео је да обори једног готског вођу помоћу другог. Пошто је Страбо

Сл. 1. — Рушевине градске базилике.

изгледао јачи, ослонио се на њега и раскинуо с другим Теодорихом, кога је збацио са свих власти и одузео му све части. За Амалца било је сада кри-

Сл. 2. — Стари мост преко Црне Реке.

тично време. Његова војска са женама и децом, пола народ скитачки, пола гомила авантуриста, протераних из својих седишта, потуцала се по Македонији. Солун је затворио врата пред њима, пут за Тракију био је затворен. Најзад

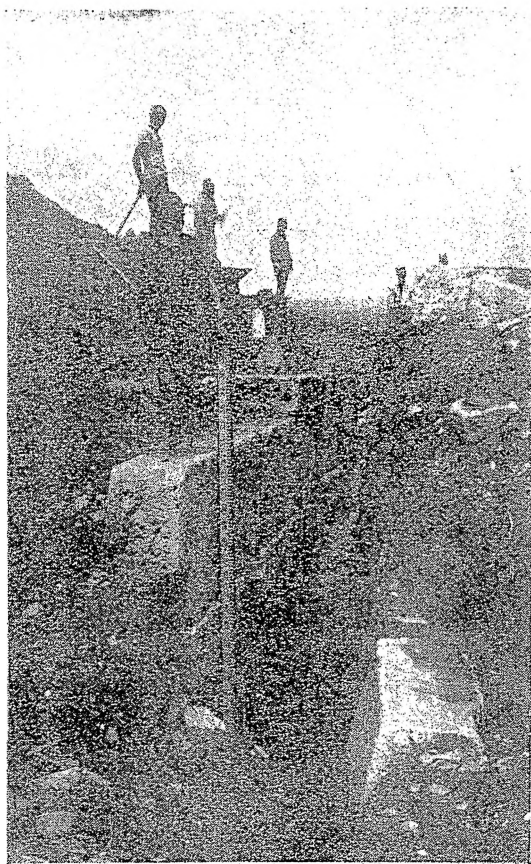
Сл. 3. — Седишта античког позоришта узидана у градску базилику.

су се надали, да ће наћи мира у провинцији Epirus Nova, али су били на прелазу из Македоније у Епир побеђени од Византинаца. На походу за Солун опљачкали су Готи и Стоби¹². Вароши су овом приликом, како ћу доцније споменути, нанели велике штете. Још већу штету нанео је вароши, може бити, велики Македонски земљотрес од 518 г.^{12a}, али се ускоро опоравила, јер је био као што је већ споменуто, њезин епископ Фокас 553 г. на цариградском концилу заступник епископа Бенената. Изгледа, да је он имао тамо нарочити положај, пошто је учествовао у депутацији, коју су концилски оцеви отпослали папи Вигилију¹³.

Мало пре пљачкања Стобиа од стране Гота је живео Јоханес, по својој постојбини Стобајос зван, аутор једне драгоцене, још данас очуване, збирке

ексцерпта. Он је једина бар у неколико знатна личност из Стобиа која нам је позната¹⁴. О даљој судбини града Стобиа у средњем веку не знамо ништа. Изгледа да знатну улогу није више играо. Само једном, 1014. г., сазнајемо да је овде византијски цар Василије II за време рата против македонских Словена прешао Црну Реку¹⁵. За време првих владалаца из породице Немањића, вероватно да је варош последњи пут и за свагда порушена.

Иако успомена на варош није никада потпуно ишчезла, јер су се увек видели остаци појединих зграда, нарочито од античког моста¹⁶ (сл. 2), њезино истраживање за време Турака није било могућно. Први европски научници који су њене развалине за науку тако рећи поново освојили, били су J. G. v. Hahn и L. Heuzey¹⁷. На систематска ископавања, наравно, није се могло мислити. Попуњавање извештаја које су Hahn и Heuzey публицирали имамо у извештају о научном путу, који су 1902 год. приредили A. v. Premmerstein и H. Вулић¹⁸. Кратак рок између ослобођења од Турака и почетка светског рата српска влада није могла искористити за истраживање Стоби-а. За време светског

Сл. 4. — Парадос при почетку ископавања.

рата Немци су први извршили систематско ископавање на овоме месту. Најпре, без стручног вођења, пронађена је једна манастирска црква у близини чифлика Паликура¹⁹. Две друге базилике биле су само делимично откривене. Тек од 1918 г. руководио је овим ископавањима један члан т. зв. Македонске Земљописне Комисије (Mazedonische Landeskundliche Kommission), Архитекта Dr. F. Krischen, сада професор на техничкој великој школи у Данцигу. Он је најпре потпуно открио велику надгробну базилику, која можда припада још 5. веку. После је копао у великој градској базилици, која је била двоспратна, као Св. Димитрије у Солуну²⁰. Радови овде нису завршени. При повлачењу Немаца, на жалост, сви су планови, дневници и снимци пропали. Ископани предмети такође су великим делом изгубљени.

Немачка ископавања открила су само старохришћанске или рановизантијске зграде. До паганских зграда није се копало. То је био циљ садашњих ископавања Народног Музеја у Београду.

Полазна тачка за ово ископавање била је чињеница, што је потписани у своје време утврдио да се у делимично откривеној градској базилици налазе велике мермерне степенице, које су првобитно припадале некој паганској грађевини, и шта више како њене лаке кривине наговештавају, једноме позоришту (сл. 3.). Стварно, југо-источно од базилике терен има подковичасту кривину. Овде су лежала још два велика блока од белог мермера (упореди Hald, *Auf den Trümmern Stobis*, S. 22). Код ових блокова за које је, одмах првога дана, утврђено да су делови бочног зида јужног пародоса, почело се копати (сл. 4.) и у току од три недеље откривен је приличан део грађевине. Позориште је врло засуто (ниво оркестре лежи седам до осам метара испод данашње

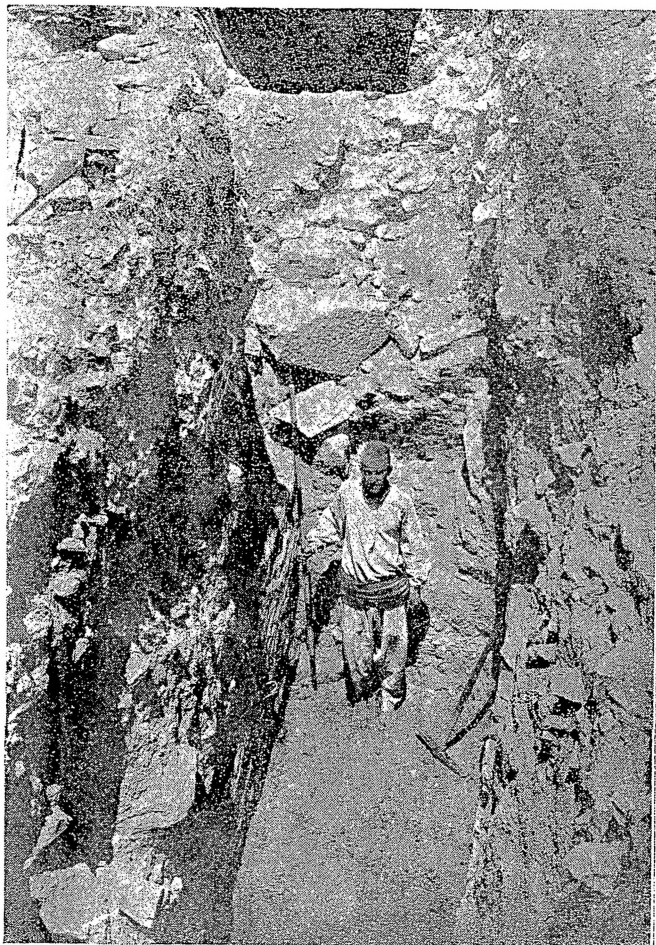
Сл. 5. — Позориште, општи поглед.

површине земљишта) и 1924. године, у недостатку средстава, откривено је само делимично. Доњи редови нека послуже као привремени извештај о досадањим резултатима. Закључно мишљење не може се још дати.

Као што је споменуто позориште лежи југо-источно од градске базилике и кавеом се делимично додирује на терену, док су се оба крила са пародосима и позорницом слободно дизали. Исто тако и горњи део простора за гледаоце беше издигнут од обичног нивоа за једну трећину укупне висине.

Откривен је јужни пародос са степеницама које се на њега ослањају, један део седишта, као и мали део оркестре (сл. 5). Даље учињен је један пресек кроз простор за гледаоце у правцу од градске базилике ка средишту оркестре (сл. 6). На овај начин могле су се утврдити приближне димензије позоришта. Оно има у

пречнику око 90 м, док пречник оркестре има око 30 м. Јужни пародос је дугачак 29.65 м., и на 16.6 м. прилично је добро очуван (до висине 5.5 м), док је део који иде ка периферији позоришта мање одржан (вероватно само око 3 м., тачни податци не могу се још дати, јер се овде није откопало до првобитног нивоа). Зид се састоји из изменичних редова ортостата и везача. Први имају висину од 0.90 м. са променљивом дужином (до 2.90 м), а други висину од 0.42 м. са исто тако променљивом дужином. Везачи испадају изван ортостата за 0.02 м. Оба горња сачувана слоја везача имају на горњој ивици танке истесане пантлике. Материјал од кога су квадри, као и цело позориште, јесте од крупно-зрнастог белог мермера са тамним пругама, и ломљен је у околини, на

Сл. 6. — Ходник у позоришту.

Плетвару. Празнина иза зида испуњена је ломљеним каменом и мермерним отпатцима. Од краја на 2.5 м. ка оркестри у виду пародоса налази се улаз у један ходник, који води седиштима. Врата су засведена профилираним луком (архиволтом) (слика 7.). На 2.5 м. од улаза овај се ходник дели: један огранак води ка доњим седиштима (он још није потпуно откривен); други огранак чији се свод од цигаља, ослања на зид од ломљеног камена и који се постепено диже, води горњим седиштима. После седам метара дужине спаја се са једним већим ходником, који оптиче око целог позоришта. Овде се са ископавањем тек отпочело. Овај ходник је још на једном месту откривен, источно од базилике. И овде се наишло на један ходник који води од оркестре ка ходнику, који оптиче око целог позоришта (упор. слика 6.).

Седишта од којих је до сада откопано десет редова висока су 0.36 м., а широка, просечно, 0.65 м. — 0.70 м. и обично су профилирана. Дужином ивице тече једна пантлика, широка 0.07 м. Дуж пародоса пружају се степенице широке 0.90 м. Висина појединих је 0.18 м., тако да на свако седиште долази два степена. Једном балустрадом, 0.45 м. широком, степенице су осигуране према парадосу. На њој се налази, широка 0.60 м. камена, у пречнику полукружна, поклапача (слика 8.). Исто таква балустрада мора бити да је постојала и до оркестре, која је, вероватно, још за време употребе позоришта порушена. Она је замењена једним grubим зидом од цигаља и ломљеног камена (који има и споља и изнутра обичан малтер). На углу може се још распознати извештан број рупа, у које

7. — Леви парадос са улазом.

је, свакако, морао бити учвршћен неки пластични украс, од којег данас нема никаквог трага (слика 9.).

По појединим седиштима у театру налазе се натписи, имена чија слова показују својим обликом, да су ту урезана у разна времена. Према облици Ф и М, код појединих натписа изгледа да неки потичу још из свршетка старог века. Налазимо исто тако и цела имена уписана у генитиву на пример ΕΥΤΥΧΟΥ etc, као и скраћена ΕΥΧΑ, ΔΕ, ΦΙ, ΚΑ etc. Од нарочитог интереса су имена као на пр. ΚΡΑΤΟΥΜΩ, ΚΡΑΤΩΝΟΥ, ΠΟΝΤΙΟΥ etc. На степеницама узетим за базилику налазимо извештан број ових имена, али су овде само скраћена. На једном степену за седење, који такође потиче из позоришта и који лежи у близини базилике (cf. Hald o. с. стр. 20., наша слика 10.), име ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ се не налази на површини седишта већ на његовој предњој страни. На истој

тој предњој страни налази се натпис на једном фрагменту седишта у Росоману (Hald o. c. стр. 42.). И тај фрагмент је однесен из нашега позоришта. Натпис гласи тобоже *ΙΟΥΦΙΛΕ(?)*. Потпуни списак имена остаје за публикацију, која ће се издати на крају ископавања^{20a}. Изгледа да је била и нека врста прое-дрија. У споменутом другом шанцу који је откопан, да би се констатовале димензије целог позоришта и који је био повучен ка оркестри (слика 6.) нађени су фрагменти једнога седишта, од финог белог мермера брижљиво полираног, које се упадљиво разликује од осталих, и ако се по размери са осталима подудара.

Оркестра је могла бити до сада откривена само једним малим делом. Није била поплочана, већ само посута жутим песком. Зграда [позорнице још није

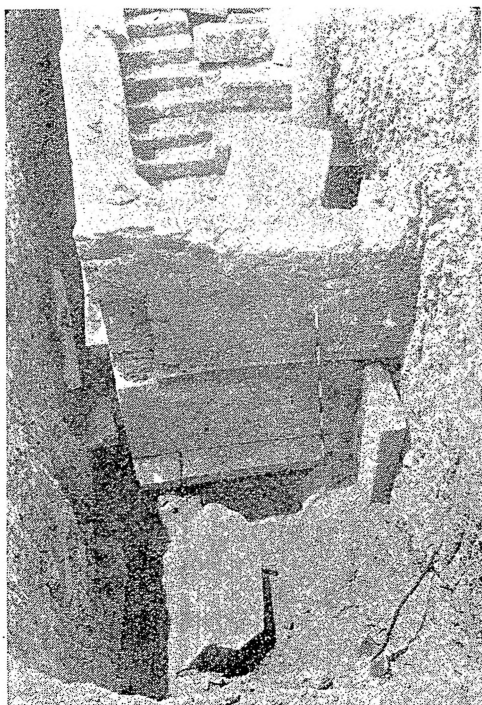
Сл. 8. — Седишта и степенице од озго.

откопана, иако су њени делови нађени у оркестри где су се срушили (упор. слика 9.), и то глатки стубови, без канелура, један коринтски капител од белог мермера, неколико блокова од архитрава и др. То што су у оркестри нађени остаци од стубова црвенкастог мермера и што су ти стубови истих димензија као и стубови у базилици претпоставља се да и ови други исто тако потичу из позоришта.

Поређење позоришта у Стобима са осталима до сада откривеним позориштима не може се за сада учинити, јер као што је споменуто, оно је тек једним малим делом откривено. Али једна чињеница може се узети у обзир: оркестра која има у пречнику око 30 м. сразмерно је врло велика. А нарочито је упадљива висина балустраде која дели простор за гледаоце од оркестре. Горња ивица доцније подигнутог зида, који је имао заменити првобитну балу-

страду лежи просечно 3.5 м. иснад нивоа оркестре. Уз то оркестра није поплочана већ посута песком. Изгледа, дакле, да је она била преудешена за гимнастичке и гладијаторске игре и да је тако постала конистром²¹. Да ли је то било још у почетку или тек доцније, можда после дизања споменутог зида, још се не зна.

Да је заиста један део старе оркестре грчког позоришта покадкад употребљен за споменути сврху за то имамо доказа и паралела у другим античким позориштима, на пример у Дионисос-позоришту у Атини. Тамо, у оркестри,

Сл. 9. — Поглед на угао леви парадос — оркестра.

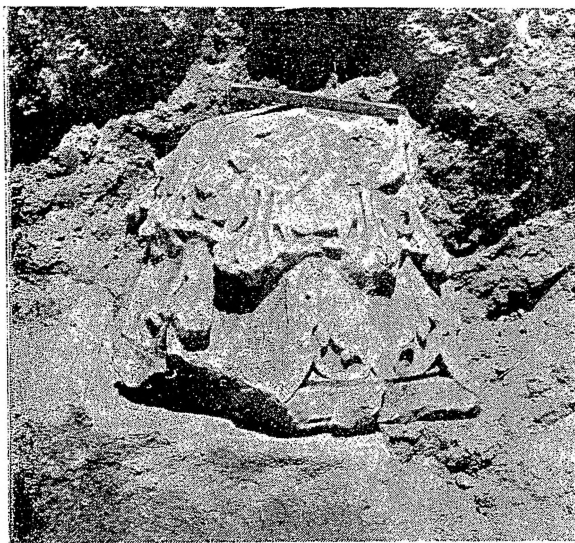
подигнута је, по Дерпфелду за време Нерона, али вероватније тек у позно-римском добу, једна балустрада од управних плоча, које су биле тако спојене да нису пропуштале воду. Оркестра је дакле вероватно била употребљавана за животињске и гладијаторске борбе и за наумахије. Сличној сврси морала је служити и преграда античког позоришта у Тимгаду у северној Африци. На други начин се постигао овај циљ у пергамонском позоришту. Тамо су доња седишта, која су била ниже од нивоа позорнице, уклонили, тако да је постала

Сл. 10. — Седиште с натписом „ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ“.

једна конистра, која је дубље лежала према седиштима, него стара оркестра, слична оној у Стобима. Исто то имамо и у позоришту у Асосу.

Из којег доба потиче позориште, за сада се не може ништа рећи. Архитектонски остаци нађени у оркестри и који припадају згради позоришта, потичу из позног царског доба (од 3. века на овамо). Нарочито споменути коринтски капител (слика 11) који има облик источних капитела, по услужном обавештењу г. Е. Weigand-а, проф. у Вирцбургу, могао је бити израђен најраније око 300. г. после Хр. Али пошто сама зграда позорнице није још откривена, није решено питање којој је сврси служио овај капител, да ли је припадао некој на ново подигнутој згради позорнице или је само случајно доспео у оркестру. Није нађено ни новаца на основу кога би се могли извести закључци. Али изгледа да би се могло знати доба када је позориште порушено. За то имамо литерарног доказа, на име год. 479. по Хр., када је Теодорих Велики приликом похода на Солун, опљачкао Стоби²², и год. 518. по Хр., када је велики македонски земљотрес град Скупис и још двадесет четири тврђава порушио. Тада, изгледа, да је и позориште морало бити порушено, пошто се у градској

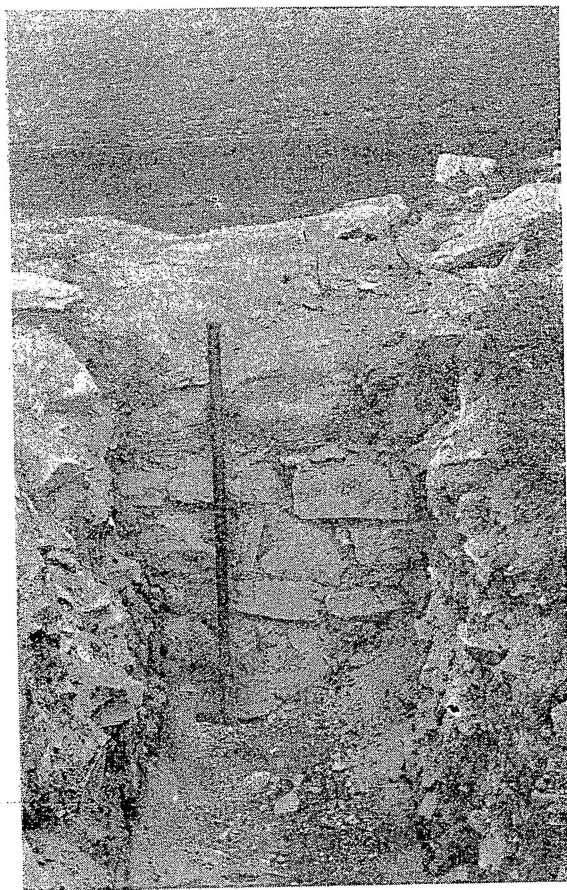
Сл. 11. — Капител пронађен у оркестри.

базилици, која је грађена у почетку 6. века, већ налазе делови позоришта. Да је позориште употребљавано дуже време може се познати по степеницама које су доста излизане од употребе. Нека буде споменуто да се на седиштима налази један слаби слој пепела, а у оркестри згура од пожара као и много костију.

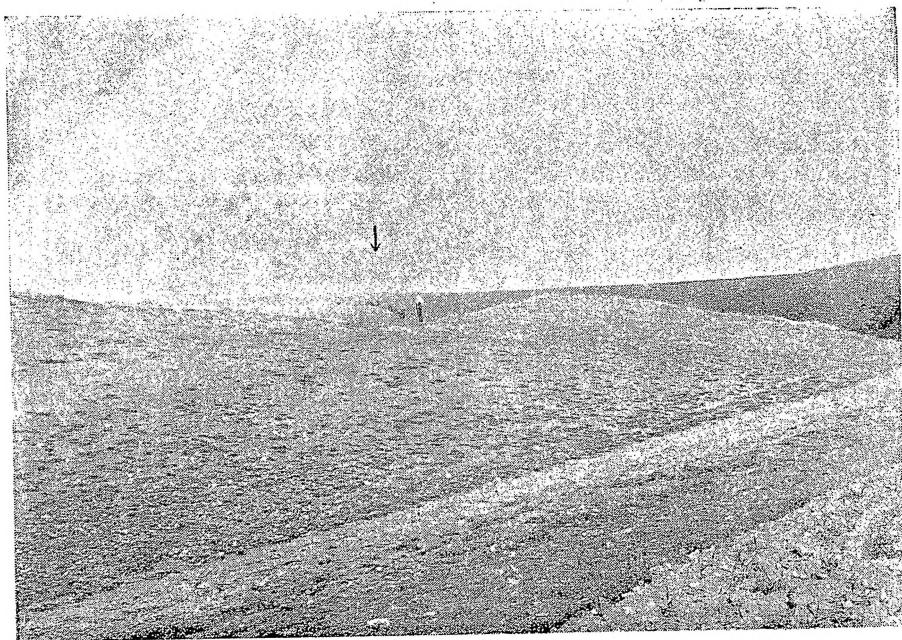
Не узимајући у обзир добро одржано стање, важност ове грађевине лежи у томе, што се налази на граници двеју култура: источне-грчке и западне-римске. Од великога је значаја, пре свега, знати да ли ово позориште припада источном или западном типу позоришта. И тиме би се утврдила северна граница источног, грчког, типа. Откопавање позоришта наставиће се и надамо се да ћемо добити ускоро дефинитиван резултат.

Од ситних објеката нађено је у рушевинама: један лепо очуан позно-римски уљани жижак, а у споменутом ходнику испод седишта више фрагмената истих жижака (тип 4. века по Хр.), даље једна нешто оштећена фибула (Zwiebelknopffibel); новац није нађен.

Поред ископавања у позоришту, истраживани су и снимани градски зидови (слика 12). Ови су као и већина немонументалних зграда у Стобима саграђени од пенчара, који се ломи на десној обали Црне Реке, и изгледа да потичу из

Сл. 12. — Градски зид.

Сл. 13. — „Porta“.

познијега доба, вероватно тек после разорења Стобиа год. 479 по Хр. Ширина зидова је 2.4 м. На југо-западном делу, тамо где пут који води из *Heraclea Lyncestis* и који се још јасно познаје, улази у варош, становници то место зову још и данас „Порта“ (слика 13).

Исто тако испитана су оба клоака наведена код *Hald-a*, о. с. стр. 21 Нг. 8 и 8а. Утврдило се, да ни једно ни друго није то што он наводи. Профилирани мраморни блок, бр. 8 није ништа друго до архиволта са улазом на северном пародосу (слика 14). Она потпуно одговара споменутом луку над вратима јужног пародоса. Такође се познају степенице на њему. Клоака бр. 8а је улаз у један подземни засвођен подрум, који за сада није још потпуно откопан.

Сл. 14. — Архитект. фрагменат са десног парадоса.

У близини надгробне базилике, на 22 м северо-источно од исте, предузето је копање да би се утврдило античко гробље. У дубини од 1.20 м. откривен је један детињи гроб. Скелет, само делимично одржан, налазио се у некој врсти лежишта од малтера, и био је покривен каменим плочама. Гроб изгледа да је био опљачкан. То тврди чињеница, што један чланак прста носи траг од бронзаног прстена, иако у гробу није нађен никакав предмет од бронзе, већ само рбине једног стакленог суда необично танких зидова. У близини гроба откривена је једна, вероватно, византијска зграда, чији се остаци зидова налазе само 0.10 м. испод површине. Сами зидови још данас имају висину, почев од сокле, од 1.30 м. и подигнути су од ломљеног камена без малтера са мало цигаља. Поред зида, у рушевинама, нађен је један потпуно очуван жижак и базис једног малог стуба од мермера.

Балдуин Сарна.

НАПОМЕНА.

¹ H. Dragendorff код P. Clemen-a, *Kunstschutz im Kriege* II. Bd. p. 161 sqq.

² Livius XXXIII 19 (a 197 a Chr. n.): *Philippus cum audisset Dardanos..... superiora Macedoniae evastare..... dilectu raptum per urbes Macedonum habito cum sex milibus peditum et quingentis equitibus circa Stobos Paeoniae improvise hostes obpressit.*

³ Livius XXXIX 53,15: *relicto inde ad Philippopolim praesidio, quod haud multo post ab Odrisy expulsum est, oppidum in Deuriopo condere instituit (Philippus) — Paeoniae ea regio est — prope Erigonum fluvium, qui ex Illyrico per Paeoniam fluens in Axium amnem editur, haud procul Stobis, vetere urbe.*

⁴ Livius XLV 29: *Dardanis repetentibus Paeoniam, quod et sua fuisset et continens esset finibus suis, omnibus dare libertatem pronuntiavit (sc. Aemilius Paullus), qui sub regno Persei*

fuissent. post non impetratam Paeoniam salis commercium dedit; tertiae regioni imperavit, ut Stobos Paeoniae devehent pretiumque statuit.

⁵ CIL III 8203 из Скопља: D[is] m[anibus] Sex. Caelidijus Secundus| S[exti] C[aelidi] Lupi et Mat[aurae] Comilniae fili[us] Ae[mil]ia Stobos cui ordo col| Scup[orum] [h]onores aedil[itatis] et decurio[n]atus con[stituit]. vix. an. | XVIII dies XXXX [h. s. e.]

⁶ Hierocles Synecdemos ed. Burckhardt p. 643.

⁷ Tabula Peutingeriana seg. VII. Geograph. Rav. ed. Pinder-Partey p. 196.

⁸ Brit. Mus. Cat. Macedonia p. lxi, 103 sqq.

⁹ Brit. Mus. Cat. n. 18.

¹⁰ Patrum Nicaenorum nomina ed. Gelzer, Hilgenfeld et O. Cuntz p. 56 sqq.

¹¹ Mansio, Conciliorum amplissima collectio IX p. 199—200. cf. J. Zeiller, Les Origines Chrétiennes dans les provinces Danubiennes de l'empire Romain p. 163 sq. Само Zeiller не би смео да идентификује Стоби и Штип (Astibos).

¹² Malchos fig. 18. Müller FHG IV p. 125:

ὅτι ὁ Βαλαμίου ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν πολλοὺς τῶν ἰδίων ἀποβαλὼν, οὐ μικρὰν ἔχων ὀρτὴν τῇ πύθει ἀπέδραμεν, ἀφειδῶς ὅτι ἐν ποσὶν εὖροι καὶ τὸν καὶ φονεύων καὶ τὴν πρώτην τῆς Μακεδονίας πόλιν, τοὺς Στόβους, ἐπόρθησε καὶ τῶν γε στρατιωτῶν τῶν ταύτῃ ἐμφρουροῦντων τοὺς ἀντιστάνας ἀπέκτεινε.

^{12a} Com. Marc. 100 (Mommsen, Chron. Min. II. Mon. Germ. Hist. XI): In provincia Dardania adsiduo terrae motu viginti quatuor castella uno momento conlapsa sunt.... Scupus namque metropolis licet sine civium suorum hostem fugientium clade funditus tamen corruit.

¹³ Mansi o. c. IX p. 174 sqq.

¹⁴ Christ, Geschichte der griech. Literatur 4 Aufl. p. 880.

¹⁵ Kedrenos (historiarum compendium) II p. 461 ed. Bonn.: (Basilius II. a. 1014 p. Chr.) κάτσειν εἰς Θεσσαλονίκην κάκειθεν ἄπεισιν εἰς Πελαγονίαν μηδὲν λυμαινόμενος τῶν ἐν ποσὶν, ἀλλ' ἢ μόνα πυρπολήσας τὰ ἐν Βουτελίῳ βασιλεία τοῦ Γαβριήλ. Πέμψας δὲ καὶ στρατιὰν χειροῦται τὸ φρούριον Πριλάπου καὶ Στυπείου. ἐκεῖθεν καταλαμβάνει τὸν Τζερνὰν λεγόμενον ποταμόν, ὃν σχεδίας καὶ θυλάκοις πεφυστημένοις διαπεράσας ἐπ' αὐτοῖς εἰς τὰ Βοδηνὰ κάκειθεν τῇ θ' τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην.

¹⁶ Рушевине се зову и данас код народа „пустоградско“.

¹⁷ J. G. v. Hahn, Reise von Belgrad nach Salonik 160 sqq. 250.

L. Heuzey, Mission archéologique en Macedoine 331 sqq.

¹⁸ A. v. Premenstein und N. Vulić, Antike Denkmäler in Serbien und Macedonien, Oesterr. Jahreshefte VI. Beiblatt Sp. 5 sqq.

¹⁹ Hald, Auf den Trümmern Stobis S. 29 sqq.

²⁰ Dragendorff I. c.

^{20a} Не улазећи још у посматрање резултата ископавања од 1925. г., која су у међувремену завршена, ипак ћемо споменути овде, да смо на доњим седиштима нашег позоришта наишли на натписе појединих фила. Тако нам је, из досада откривеног, првог сектора позната фила Мартија и фила Валерија (ΦΥΛΗΣ ΜΑΡΤΙΑΣ, ΦΥΛΗΣ ΟΥΑΛΕΡΙΑΣ). Видимо да су оне добиле у римско доба римска имена. Њихов број је био вероватно 12, ако су, као што је случај у првом сектору, у свакоме од других 5 сектора такође по 2 филе седеле.

²¹ cf. Reisch-Doerpfeld, Das griechische Theater S. 305.

²² Malchos fig. 18. Упор. стр.

RÉSUMÉ

DÉCOUVERTE D'UN THÉÂTRE ANTIQUE Á STOBI.

Au début de Juin 1924 le Musée National de Belgrade fit commencer pour la première fois des fouilles archéologiques en Serbie du Sud, sous la direction de l'auteur. Ces fouilles furent exécutées dans le terrain de Stobi, situé à l'embouchure de la Tsrna Reka dans le Vardar, où les troupes allemandes découvrirent pendant la guerre trois basiliques chrétiennes des premiers siècles. L'auteur rappelle tout d'abord l'histoire de Stobi, dans la mesure où nous la font connaître quelques rares renseignements littéraires antiques; puis il passe en revue l'histoire des recherches qui ont été faites jusqu'à présent à Stobi. Les fouilles de 1924 eurent pour résultat la découverte d'un théâtre antique. Il se trouve au sud est de la basilique de la ville; sa cavea repose en partie sur le terrain même, tandis que les parodoi et deux tiers de l'édifice du théâtre sont construits librement. On a mis à jour jusqu'ici le mur du parodos sud avec des escaliers y attenants et une partie des rangs de sièges ainsi qu'une petite partie de l'orchestre. Le théâtre mesure environ 90 m., tandis que l'orchestre en a 30. Le théâtre est con-

struit en marbre blanc à gros grain. La partie inférieure du théâtre, ainsi que les escaliers destinés à la circulation du public, sont en partie mis à jour. Les degrés des sièges, dont dix rangs, dans la partie déjà exhumée, sont bien conservés, ont une hauteur de 0 m. 36 et une largeur moyenne de 0 m. 67 à 0 m. 70. Ils sont en partie revêtus d'inscriptions grecques. L'extrémité des places des spectateurs en face de l'orchestre fait aujourd'hui un mur supplémentaire construit en cailloux, tandis que la balustrade primitive de marbre semble s'être jadis écroulée dans l'orchestre. Quelques fragments ont permis de constater qu'il y avait eu aussi une proëdrie. L'orchestre n'était pas pavé, mais recouvert de sable jaune. Il semble qu'il fut employé, à une époque ultérieure, pour les combats de gladiateurs. On ne peut encore préciser à quelle époque remonte ce théâtre. Il semble qu'il fut détruit en 479 après J. C., quand Théodoric pilla Stobi. Certaines fragments du théâtre furent murés dans la basilique de la ville, qui date du début du VIe siècle. Outre les travaux concernant le théâtre, on a exécuté en 1924 un lever topographique du terrain, ainsi que d'autres recherches de moindre importance.

B. Saria.

